SAVURGANLIK

(israf, tebzîr)

Hemen bütün dillerde tek kelimeyle karşılanan 'savurganlık'ı ifade etmede Kur'an iki tabir kullanmaktadır:

1. İsraf,
2. Tebzîr.

Bunların birincisi başlıbaşına bir zulüm iken ikincisi sıradan bir günahtır. O halde, israf ile tebzîri tek kelimeyle savurganlık olarak çevirmek hatalı bir davranış olacaktır. Ne yazık ki, başlangıçta, bu hatayı herkes gibi biz de işledik. Şimdi, meselenin Kur'an semantiği ve mesajına uygun açıklamasına geçelim.

İSRAF: BAŞKALARININ HAKLARINDAN SAVURGANLIK

İsrafın kökü olan şeref, Arap dilinde 'insan fiillerinde sınırı aşma, aşırılık, zulüm' anlamlarındadır. Kur'an, bu kökten filleri birkaç yerde kullanmıştır. (6/141; 7/31; 17/33; 20/127; 25/67; 39/53) Dengesiz harcama anlamında kullanılan israf (savurganlık) kelimesi bu şeref kökünden türemiştir. İsrafa sapana müsrif denir. İsraf ve müsrif sözcükleri 20 civarında yerde kullanılmıştır.

İsrafın kelime anlamı, zulümdür. Zümer 53. ayette 'kendi benliklerine zulmedenler' uyarılırken, israf sözcüğü kullanılmıştır. Kişinin kendi emeğinin karşılığı olmayanı harcaması bir zulüm olduğu içindir ki birilerinin emeğinden üreyen parayı harcamaya da israf denmiştir.

"Yiyin, için **fakat** başkalarının emeğiyle üretilmiş nimetleri zalimce saçıp savurmayın! Allah, zalimce saçıp savuranları sevmez." (A'raf, 31; En'am, 141. Ayrıca bk. İsra, 26-27; Nisa, 6; Şuara, 151) buyruğu, Kur'an'ın temel buyruklarından biridir.

İsraf, bir yığın bozgunun, zulmün, sapmanın ve yozlaşmanın kaynağı olarak gösterilmiştir. İsrafı huy edinenlere boyun eğmek insanı çöküşe götürür ve toplumların dengesini bozar. (Şuara, 151)

TEBZÎR: KENDİ PARASINDAN SAVURGANLIK

Kur'an, kendi emeğinin karşılığı olandan savurganlık yapmaya da karşı çıkmakta ama onu israf sözcüğüyle değil, 'tebzîr' sözcüğüyle ifade etmektedir:

"Akrabaya hakkını ver! Çaresize, yolda kalana da. Fakat saçıp savurma! Çünkü saçıp savuranlar şeytanların kardeşleri olurlar. Ve şeytan, kendi Rabbine nankörlük etmiştir." (İsra, 26-27)

Kur'an, israf türü savurganlığı yasaklayarak zulme karşı çıkarken, tebzîr türü savurganlığı yasaklayarak da aşırı harcamaya karşı çıkmaktadır. Kendi emeğinizin ürünü de olsa, saçıp savuramazsınız. Çünkü söz konusu olan, insanlığın ortak malı, ortak değeridir. Hatta bütün canlıların ortak değerleri söz konusudur.

Kur'an; dünya nimetlerinden yararlanmayı, bir 'tanrısal istek ve arzu' olarak tespit eder. Allah bütün güzellikleri ve nimetleri kulları için yaratmıştır. Bunları değerlendirmek, yemek içmek Allah'a güvenin ve yine O'na şükretmenin bir belirtisi olmaktadır. Bunu engelleyen, Allah'a isyan halindedir. İnsan tüm nimetlerden yararlanacak ve Allah'a şükredecektir. (7/31-32; 16/8) Ancak bu kullanım ve yararlanmada aşırılığa giderek insanlığın ortak nimetlerini tarumar etmek kimsenin hakkı değildir. "Ben kazandım, mal benim" sözü, bu noktada asla gerekçe yapılamaz. Büyük insanlık benliğinin, dahası, büyük canlılar benliğinin ortak haklarını talan ve tahrip yetkisi kimseye verilmemiştir.

Savurganlığın en yaygın tahribi, ahlak ve mutluluğun özündeki denge ilkesini bozmasıdır. Çünkü birimizin gerektiğinden çok harcaması için, bir ötekimizin gerektiğinden az harcaması zorunlu olacaktır. Allah, yeryüzü sofrasına nimetleri dengeli bir biçimde göndermiştir. Savurganlığa gidenler, bu dengeyi, kendi lehlerine bozan bencillerdir. O halde, israf ekonomilerinin fikir kaynağı olan kapitalizm, Kur'an nazarında tam bir zulüm düzenidir. Kapitalizmin saçıp savuran harcama psikolojisi, başkalarının emek ve alınterlerine tasalluttan beslenmektedir.

ÂFETLERİN ÂFETİ

İsraf, insanlığın en büyük belalarından biri ve tartışmasız bir zulümdür. Küresel âfetlerin tümünü öncelikle israf tetiklemektedir. Bu bakımdan, israf küresel bir insanlık suçudur.

İsraf, küresel âfetlerden sadece birisi değil, küresel âfetlerin en büyüğüdür. Çünkü israf bütün âfetlerin motorudur. Tüm uygarlıkların en yıkıcı felaketi de israftır. Çünkü israf, emeğe ve insana ihanetin en dikenlisidir.

Kur'an, "Nasıl üretebilirim?" soran insanı yüceltmekte, "Nasıl tüketebilirim?" soran insanı zararlı görmektedir. Baskı, şiddet, sömürü, hak ihlali ve nihayet işgalcilik, cinayet gibi temel zulümleri besleyen ana olumsuzlukların başında israf gelmektedir. Nitekim, bir zulüm ve kahır sistemi olan kapitalizmin belirgin özelliği de israftır.

İSRAFIN YARATTIĞI DENGESİZLİK

İnsanlığın yaşamsal kaynaklarını gereğinden fazla tüketen ve dünyanın geleceğini tehdit eden temel olumsuzlukların biri hızlı nüfus artışı, ikincisi israftır.

İsraf, "Faturasını ben ödeyeceğim, kime ne?" gerekçesiyle saçıp savurmak, sınırsız ve fütursuz biçimde harcamaktır. İsraf bu haliyle de ağır bir insanlık suçudur. Faturasını ödeyebilir olmak hiç kimseye insanlığın yaşamsal kaynaklarını gereksizce tüketme hakkı vermemelidir. Böyle bir hakkın olamayacağını insanlık bir biçimde öğrenmeli, öğrenmek istemeyenlere bu gerçek bir biçimde öğretilmelidir.

İsraf, kitlelerin hayat kaynağı olan birçok imkânı geçici ve bazen sefil keyifler uğruna tüketmekte, insanlığın geleceğini tehdit etmektedir. Dünya Doğayı Koruma Vakfı, Akdeniz havzasındaki golf alanlarının, halkın ihtiyacı olan içme sularını tükettiğini duyurmuştur. Anılan kurumun raporuna göre, Akdeniz'deki golf alanlarının her birinin tükettiği su, 12 bin nüfuslu bir yerleşimin tüm su tüketimine eşittir. Dünyanın her yerinde buna benzer olgular yüzlercedir.

Dünyadaki harcamaların en büyük rakamını yaratan petrol harcamalarının yarıdan fazlası israf tutkusunu tatmin için yapılmaktadır. Otomobil yarışları, ABD'de hemen her evde ekstradan bir tane bulunan 'benzin içen Jeep' tipi araçlar, ihtiyaç için harcanan petrolün iki, bazen üç katını heder etmektedir. Tabiî ki bunların atmosfere yaydığı zehirli gaz miktarı da ihtiyaç için yakılanın yaydığının birkaç katıdır. İsraf burada da 'musibetlerin musibeti' olarak iş görmektedir.

İsrafın durdurulmasında ilk koşul, birey-kamu ilişkilerinde, 'kamunun çıkarım tercih ilkesi'ni işletmektir. Kur'an'ın temel anlayışlarından birinin ifadesi olan bu ilkenin işlemesini engelleyen neoliberalizm yaftalı sömürü ve israf sistemi, insanlığa yönelik en büyük tehlikelerden biri olarak insanlığın üstüne çullanmış bulunmaktadır.

İsraf, kamu malından harcama şeklinde yapıldığında, Kur'an'ın açık beyanına göre, dini inkârla eşanlamlıdır. Yani savurganlığın israf türü olanı, aynı zamanda bir Mâûn ihlalidir ki dini inkârla eşanlamlıdır. Hz. Peygamber'in, bu suçu işleyenlerin cenaze namazlarını kılmadığını hadis ve fıkıh kaynakları haber veriyor.

İSRAF-KONFOR SARMALI

İsraf geliştikçe konfora düşkünlük artmaktadır. Veya konfor imkânları geliştikçe israf artmaktadır. Şöyle veya böyle, israf ile konfor düşkünlüğü arasında kopmaz bir bağ vardır. Kur'an'ın medeniyetleri yıkan bir bela olarak gördüğü servet ve refahla azmanın esasında da israf-konfor sarmalı vardır.

Konfor düşkünlüğü, Muhammed İkbal'in deyişiyle, insan ruhunu katleden bir musibettir. Dünya kaynaklarının lüzumsuz yere telef edilmesinin birinci dereceden sebeplerinden biri de konfor düşkünlüğüdür.

ABD'deki otomobil tüketiminin 1960'tan 2000 yılına kadarki artışı % 100'dür. ABD ve AB ülkeleriyle onların hayat tarzını örnek edinmiş bazı Asyalı ailelerde, evlerdeki otomobil sayısı, evdeki insan sayısından fazladır. Sarp ormanlık arazilerde kullanılmak üzere imal edilen jeep türü araçlar, daha sonra, büyük kentlerin merkezlerinde birer eğlence unsuru olarak ve esas oto-

mobillere ilaveten kullanılmaya başlandı. Bu tür araçlar, gerekli koşullarda kullanıldığında bile birer petrol içen dinazor gibi harcama yaptırmaktadır. Bunların, zevk unsuru olarak oto yollarda kullanılması ise birkaç başlı bir israfa yol açmaktadır. Bu petrol içen dinazorların, özellikle ABD'de satış rekorları kırmaya başladığını bilmekteyiz. ABD toplumunun israfçılığı sürdükçe, ABD imparatorluğunun emperyalist ve sömürgeci emelleri de sürecektir. Çünkü o büyük israf bu büyük sömürü olmadan yaşatılamaz. Şu tespite bakın:

"Ortalama bir Amerikalı, ortalama bir dünya vatandaşından 5 kat, ortalama bir Çinli'den 10 kat, ortalama bir Hintliden ise yaklaşık 20 kat daha fazla enerji tüketiyor." *(World Watch Institute, 2004 Raporu)*

İsrafın ve onun yarattığı konfor belasının temel tahriplerinden biri de, insan sağlığında yarattığı dengesizlik yüzünden sebep olduğu astronomik sağlık harcamalarıdır. Bunun en büyük örneği ABD'deki obezite (şişmanlık) sorunudur. Bu sorun, bir yandan 'zayıflama' gerekçesiyle akıl almaz 'spor' harcamaları getirmekte, öte yandan, bozduğu sağlığın düzelmesini temin için yapılan masrafları körüklemektedir.

Dünyamızın ve insanlığın, doğal yasalar ile ahlak yasalarına uygun yeni bir tüketim düzenine ihtiyacı, hava ve su kadar âcil hale gelmiştir.

İsraf ve tüketim toplumunun ve bu topluma uyarlı ekonomi anlayışlarının yarattığı ve yerkürenin doğal dengelerini tahrip ettiği bilinen sanayi ekonomisi, bugün için terör ve harplerden çok daha büyük bir tehdittir. Ne var ki, kapitalist kazanma hırsı, insanlığın eko-ekonomiye yani doğayla uyumlu ekonomiye geçmesine asla izin vermemektedir. İnsanlık, gezegenimizin ekolojik sağlığında 1970'lerden beri % 35 bozulma olduğunu bildiği halde, bu yıkımın durdurulması için hiçbir şey yapamıyor. Çünkü başta ABD olmak üzere, küresel kapitalist dinazorlar, gelirlerinin azalacağı gerekçesiyle bu gidişin durdurulmasına yanaşmıyorlar.

Küresel kapitalizmin pompaladığı tüketim düzeni egemen olursa, bugünün 6 milyar dünya nüfusunu beslemede yetersiz kalmaya başlayan yeryüzü kaynakları, örneğin su, 2050'de 9 milyara ulaşması beklenen dünya nüfusunu besleyemeyecektir.